

РЕШЕНИЕ

№ 1439

гр. София, 29.11.2022 г.

В ИМЕТО НА НАРОДА

АПЕЛАТИВЕН СЪД - СОФИЯ, 1-ВИ ГРАЖДАНСКИ, в публично заседание на трети ноември през две хиляди двадесет и втора година в следния състав:

Председател: Елизабет Петрова

Членове: Катерина Рачева
Мария Райкинска

при участието на секретаря Росица Й. Вьонг
като разгледа докладваното от Мария Райкинска Въззивно гражданско дело
№ 20221000502024 по описа за 2022 година

Производството е по реда на чл. 258 - чл. 273 ГПК.

С решение № 260157/12.01.2022 г. по гр.д. № 728/2020 г. на СГС, I-4 състав, поправено с решение от 10.06.2022 г., е осъдена Прокуратурата на Република България да заплати на М. М. А., сумата 30 000 лева, представляваща обезщетение за неимуществени вреди, причинени в резултат на нарушение на правото на разглеждане и решаване в разумен срок на сл.д. № 1/1991 г., впоследствие преобразувано в сл.д. № 780-II/ 1998 г. на ВОП – гр. София, а към момента ДП № II-048/1999 г. на ВОП, гр. София, за периода от образуване на делото през м. януари 1991 г. до датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г., ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното й изплащане, като искът е отхвърлен за горницата над 30 000 лева, до пълния предявен размер от 100 000 лева, на основание чл. 26 ЗОДОВ, като е отхвърлен и иска за присъждане на 30 000 лева, частично от 734215.40 лева – обезщетение за неимуществени вреди, причинени в резултат на незаконното му и произволно задържане и лишаването му от свобода в периода от 01.03.1985 г. до края на април 1988 г., което е в нарушение на § 5, ал. 1 ЕКЗПЧОС заради липса на ефективно разследване за това, както и на сумата 23387.42 лева – обезщетение за имуществени вреди, пропуснати ползи от трудови доходи в резултат на незаконното му и произволно задържане и лишаването му от свобода за период от 27 месеца от 01.03.1985 г. до 31.05.1987 г., ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното й изплащане, на основание чл. 2, ал. 1, т. 1 ЗОДОВ.

Със същото решение е прекратено производството **в частта по предявените в евентуалност след допуснато изменение на иска** искове на М. М. А. против Прокуратурата на Република България: с правно основание чл. 26, ал. 1 от ЗОДОВ,

като в случай, че същият предявен за присъждане на сумата 100 000 лева, представляваща обезщетение за неимуществени вреди, причинени в резултат на нарушение на правото на разглеждане и решаване в разумен срок на сл.д. № 1/1991г., впоследствие преобразувано в сл.д. № 780-II/1998г. на ВОП – гр.София, а към момента ДП № II-048/1999г. на ВОП – гр.София, за периода от образуване на делото от м.януари 1991 г. до датата на предявяване на иска с правно основание чл. 26 ЗОДОВ, се приеме за недопустим или изцяло неоснователен, същият да се счита предявен за сумата 100 000 лева, ведно със законната лихва считано от 20.01.2020 г. до окончателното и изплащане, представляваща обезщетение за неимуществени вреди, причинени на ищеца с неизпълнение на позитивното задължение на държавата да разследва по ефективен начин произволното и противозаконно лишаване на ищеца от свобода за периода от 01.03.1985г. до края на м. април 1988 г., на основание чл. 2, ал. 1, т. 1 ЗОДОВ, а в евентуалност, в случай, че същият иск се приеме за допустим и частично основателен, да се счита предявен за разликата над присъдената част до общо претендираната сума от 100 000 лева, ведно със законната лихва считано от 20.01.2020 г. до окончателното и изплащане, представляваща обезщетение за неимуществени вреди, причинени на ищеца с неизпълнение на позитивното задължение на държавата да разследва по ефективен начин произволното и противозаконно лишаване на ищеца от свобода в периода от 01.03.1985 г. до края на м. април 1988 г., ведно със законната лихва считано от 20.01.2020 г. до окончателното и изплащане, на основание чл. 2, ал. 1, т. 1 ЗОДОВ; с правно основание чл. 2, ал. 1, т. 1 от ЗОДОВ, като в случай, че същият предявен за присъждане на сумата 30000 лева, частично от 734215.40 лева, представляваща обезщетение за неимуществени вреди причинени в резултат на произволното му и незаконно задържане и лишаването му от свобода в периода от 01.03.1985 г. до края на м.април 1988г., което е в нарушение на чл. 5, пар. 1 от ЕКЗПЧОС заради липса на ефективно разследване за това, се приеме за недопустим или изцяло неоснователен, да се счита предявен за сумата 30000 лева, частично от 734215.40 лева, представляваща обезщетение за неимуществени вреди, причинени на ищеца с неизпълнение на позитивното задължение на държавата да разследва по ефективен начин произволното и противозаконно лишаване на ищеца от свобода за периода от 01.03.1985 г. до края на м.април 1988 г., изразяващо се в загубената възможност да бъдат установени конкретно отговорните за това лица и/или органи и за реализиране на тяхната отговорност за обезщетяването на причинените с лишаването му от свобода в този период неимуществени вреди, ведно със законната лихва считано от 20.01.2020 г. до окончателното и изплащане; с правно основание чл. 2, ал. 1, т. 1 ЗОДОВ, като в случай, че същият предявен за присъждане на сумата 23387.42лева, представляваща обезщетение за имуществени вреди, пропуснати ползи от трудови доходи, в резултат на произволното му и незаконно задържане и лишаването му от свобода за период от 27 месеца, от 01.03.1985 г. до 31.05.1987 г., се приеме за недопустим или изцяло неоснователен, да се счита предявен за сумата 23387.42 лева, представляваща обезщетение за имуществени вреди, пропуснати ползи от трудови доходи, в резултат на произволното му и незаконно задържане и лишаването му от свобода за период от 27 месеца, от 01.03.1985 г. до 31.05.1987 г., причинени на ищеца с неизпълнение на позитивното задължение на държавата да разследва по ефективен начин произволното и противозаконно лишаване на ищеца от свобода за периода от 01.03.1985 г. до края на м.април 1988 г., изразяващо се в загубената възможност да бъдат установени конкретно отговорните за това лица и/или органи и за реализиране на тяхната отговорност за обезщетяването на причинените с лишаването му от свобода в този период имуществени вреди, пропуснати ползи от трудови доходи, ведно със законната лихва считано от 20.01.2020 г. до окончателното и изплащане, на основание чл. 2, ал. 1, т. 1 ЗОДОВ.

Ищецът М. М. А. е депозирал въззивна жалба против първоинстанционното решение в неговата отхвърлителна част, както и в частта, в която производството по част от предявените евентуални иски е прекратено, с твърдения за неговата неправилност и необоснованост, както и с твърдения за това, че същото е постановено в нарушение на процесуалните правила и материалния закон. Направени са конкретни твърдения, именно, че съдът неправилно и необосновано определил занижен размер на обезщетението по иска по чл. 26 ЗОДОВ в размер на 30 000 лева, като не взел предвид загубените в резултат на бавенето на наказателното производство възможности на ищеца за обезщетяването му от преките причинители на деянието и загубата на възможността да получи морално удовлетворение от конституирането му като частен обвинител срещу конкретните извършители. На следващо място поддържа, че съдът не е съобразил стандартите за остойностяване на неимуществените вреди от нарушението на чл. 6§1 ЕКЗПЧОС, изведени в практиката на ЕСПЧ. При определяне на обезщетението бил подценен и залога за ищеца от забавеното дело. Не била отчетена неефективността от ползваните средства за ускоряване на забавеното досъдебно производство, както и предубедеността на прокурора, който отговарял за воденото разследване и други важни обстоятелства, оставящи усещането за целенасочено бавене на делото. Не била отчетена и изтеклата абсолютна давност, настъпила като логична последица от прекаленото забавяне на делото. Не било отчетено още обстоятелството, че противозаконното лишаване от свобода на ищеца не било разследвано по текстовете на наказателния закон.

Относно исковите за обезщетение за имуществени и неимуществени вреди от незаконно лишаване от свобода поради липса на ефективно разследване се сочи, че съдът неправилно отхвърлил този иск поради погасяването му по давност, като приел, че началото на давността е от 1988 г. Според жалбоподателя давност би започнала да тече едва от момента, в който материалите по досъдебното производство са предявени на пострадалите лица, а в случая това изобщо не било сторено.

По отношение прекратяването на производството по евентуалните иски, счетени от съда като недопустими, тъй като чрез изменението на иска, с което били добавени, всъщност се предявявали нови иски, ищецът поддържа, че само е добавил ново основание към всеки един от исковите без да изменя фактическите си твърдения, което било допустимо изменение, а не предявяване на нов иск.

Ищецът е искал обжалваното решение да бъде отменено с постановяване на решение, с което делото да бъде върнато на първоинстанционния съд за произнасяне по същество по исковите, по които производството е прекратено, а отхвърлените иски да бъдат уважени в пълен размер.

Ответникът Прокуратура на Република България не е депозирал отговор на въззивната жалба на М. М. А., но е депозирала въззивна жалба против първоинстанционното решение в неговата осъдителна част. На първо място се твърди, че обжалваното решение е недопустимо, тъй като ищецът не е процесуално легитимиран да предяви иск по чл. 26 ЗОДОВ, тъй като М. А. е пострадало лице, а пострадалото лице не е легитимирано да предяви иск по чл. 26, ал. 1 ЗОДОВ, такъв бил само обвиняемият. Ищецът можел само да заведе граждански иск срещу обвиняемия Г. А. за репарирание на претърпените вреди. Той можел да претендира вреди само от гражданско дело, не и от забава на наказателното дело. Като разгледал един недопустим иск първоинстанционният съд нарушил съдопроизводствените правила. Предвид изложеното иска първоинстанционното решение да бъде обезсилено или отменено като неправилно, а евентуално присъденото обезщетение да бъде намалено.

С допълнителна въззивна жалба от 08.02.2022 г., депозирана извън законоустановения срок Прокуратурата е изложила допълнителни правни доводи

относно неправилността на обжалваното решение с твърдения за завишаване размера на присъденото обезщетение на неимуществени вреди и недоказаност на същите. Не били съобразени и огромната фактическа и правна сложност на наказателното производство.

Ищецът М. А. не е депозирал отговор на въззивната жалба на Прокуратурата.

Съдът се е произнесъл по въззивната жалба срещу решението в неговата прекратителна част, имаща характер на определение, със свое определение от 05.08.2022 г., като е оставил жалбата в тази ѝ част без уважение, което определение е влязло в сила на 23.08.2022 г. поради необжалването му.

По останалата част от въззивните жалби, настоящият съдебен състав намира следното:

Съгласно разпоредбата на чл. 269 ГПК въззивният съд се произнася служебно по валидността на решението и по допустимостта – в обжалваната му част, като по останалите въпроси е ограничен от посоченото в жалбата. Следователно относно правилността на първоинстанционното решение въззивният съд е обвързан и следва да се произнесе в рамките на наведените от страните оплаквания, като обаче следва служебно да провери спазването на императивни материалноправни разпоредби, приложими към спора (така т. 1 от тълк. решение № 1/2013г. по тълк.д. № 1/2013 г. на ВКС, ОСГТК).

Настоящият съдебен състав намира, че обжалваното решение е валидно.

Във връзка с допустимостта и правилността, като взе предвид наведените във въззивната жалба пороци на атакувания акт и прецени събраните по делото доказателства, намира за установено следното от фактическа и правна страна:

С исковата си молба М. М. А. е предявил срещу Прокуратурата на Република България три обективно кумулативно съединени иски: 1. За заплащане на 100 000 лева - обезщетение за неимуществени вреди от нарушаване правото му на разглеждане и решаване в разумен срок на сл.д. № 1/1991 г., впоследствие преобразувано в сл.д. № 780-II/ 1998 г. на ВОП – гр. София, а към момента ДП № II-048/1999 г. на ВОП, гр. София, за периода от образуване на делото през м. януари 1991 г. до датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г., ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното ѝ изплащане; 2. За присъждане на 30 000 лева, част от общ размер на вземането 734 215.40 лева – обезщетение за неимуществени вреди, причинени в резултат на незаконното му и произволно задържане и лишаването му от свобода за 38 месеца в периода от 01.03.1985 г. – края на април 1988 г., което е в нарушение на § 5, ал. 1 ЕКЗПЧОС заради липса на ефективно разследване за това, ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното ѝ изплащане и 3. За присъждане на сумата 23 387.42 лева - обезщетение за пропуснати ползи от трудови доходи от произволното и незаконното му задържане и лишаване от свобода за 27 месеца за периода от 01.03.1985 г. до 31.05.1987 г., което е в нарушение на § 5, ал. 1 ЕКЗПЧОС заради липса на ефективно разследване за това и заради незаконността му по приложимото национално право, ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното ѝ изплащане

В исковата молба и последващи молби уточнения ищецът е твърдял, че е пострадал от действията на българската държава, предприети в края на 1984 г. и началото на 1985г. по време на т. нар. "възродителен процес". На 01.03.1985 г. бил задържан и затворен в килия в РУ на МВР, гр.Шумен, на 16.04.1985 г. бил приведен на Остров Белене, през април 1986г. бил преведен в гр.Бобов дол, а на 29.05.1987г.

отведен в с.Граница, обл. Кюстендил, без право да напуска селото, при задължително полагане на труд не по специалността му. По време на задържането бил лишен от възможността да контактува със своите близки, живеейки в крайно унижителни условия, при полагане на тежък физически труд. По време на задържането търпял болки и страдания с голям интензитет в резултат на проявеното към него унижителното отношение, извършено физическо насилие и лишаване от основани права и свободи, както и поради насилствено осъществяването на смяна на имената му с български такива. На 28.04.1988 г. бил освободен да се прибере в родното си с.Сушина, а в края на м.май 1989 г. бил принуден да напусне България и да се засели в Турция.

Изложил е, че за извършваните през този период репресии от страна на държавата било образувано сл. д. № 1/1991 г., преобразувано в ДП № II-048/1999 г. по описа на ВОП - София, което не е приключило и към момента. Поддържа, че в резултат на необоснованото забавяне на делото е претърпял неимуществени вреди, болки и страдания с голям интензитет, изразяващи се в разочарование от това, че дълги години делото не може да бъде приключено, страх от възможността обвиняемите да останат ненаказани, липсата на възмездие за виновните извършители, загуба на доверие в институциите. Предвид търпените емоционални терзания започнал да страда от безсъние, станал нервен и депресиран.

Поддържал е, че е търпял неимуществени вреди и от задържането му в периода от 01.03.1985г. до края на м.април 1988 г. – първоначално в гр.Шумен, а впоследствие и в лагера в Белене и Бобов дол, а впоследствие в с.Граница, без наличие на правно основание за това, като бил лишен от възможността да контактува със своите близки, живеейки в крайно унижителни условия, при полагане на тежък физически труд.

Твърдял е, че в резултат от задържането пропуснал възможността да реализира доходи от трудова дейност в продължение на 27 месеца, от 01.03.1985 г. до 31.05.1987 г., като сочи, че преди това е работил като началник Пощенска станция в с.Сушина. Развива доводи, че макар да е полагал труд докато е бил в лагер в Белене и Бобов дол, който формално е платен, всъщност не е получавал възнаграждение. Полагал труд и в с.Граница, но при непостоянна и нископлатена работа. Твърди, че поради задържането не можал да добива трудови доходи и реализирал пропуснати ползи в общ размер на 23 387.42 лева.

Ответникът Прокуратура на Република България е депозирал отговор на исковата молба² с който е оспорвал исковете по основание и размер.

По иска за неимуществени вреди поради забавяне в разглеждане на делото възразява, че забавяне не е налице, тъй като разследването се характеризира с изключително висока степен на фактическа и правна сложност. В периодите след внасяне на обвинителния акт в съда до връщането му на прокуратурата, ответникът счита, че не носи отговорност, т.к. друг орган е бил отговорен за своевременното разглеждане на делото. Твърдели са, че претърпените вреди следва да се преценяват към момента, в който са търпени, а не към датата на предявяване на иска – 2020 г. Сочили са, че в периода от 01.03.1985 г. до 31.05.1987 г. ищецът е полагал труд и е получавал доходи. Възразява, че исковете за неимуществени и имуществени вреди, причинени поради незаконното задържане, са погасени по давност.

Пред първата инстанция са събрани писмени доказателства и са изслушани свидетелски показания. От така събраните доказателства се установява следното:

М. М. А. е сред 517-те български граждани, върху които е била упражнена държавна принуда за насилствена промяна на имената им чрез репресия, лишаване от свобода и въдворяване в лагери в Белене и Бобов дол. Ищецът е бил преименуван насилствено на М. М. Я. (видно от Изходяща секретна телеграма от 02.04.1987 г., Решение № 2/01.02.2016 г. на кмета на Община Върбица за възстановяване на име и

Удостоверение за идентичност на лице с различни имена от 09.10.2018 г. на гр. Върбица)

От събраните по делото писмени доказателства – Постановление за предварително задържане от 01.03.1985 г., Протокол за принудително установяване в друго населено място от 13.03.1985 г., Заповед за прилагане на превантивна административна мярка на МВР – принудително настаняване в Белене от 08.04.1985 г., Справки, Сведения, Докладни записки, се установява, че М. М. Я. е бил задържан на 01.03.1985 г. и затворен в килия в РУ на МВР, гр.Шумен, на 16.04.1985 г. бил приведен на Остров Белене, през април 1986г. бил преведен в гр.Бобов дол, а на 29.05.1987г. отведен в с.Граница, обл. Кюстендил, без право да напуска селото, при задължително полагане на труд.

Видно от представена извадка от Държавен вестник, бр. 44/1990 г., на 01.06.1990 г. Народното събрание е приело решение, с което е обявило политическа и гражданска реабилитация на 517 лица, неоснователно лишени от свобода в Белене във връзка с насилствената промяна на имената на една част от българските граждани. Между тях е бил и А. А. А., който е едно и също лице с А. А. А., видно от представеното Удостоверение за идентичност на лице с различни имена от 10.07.2018 г. на кмета на с. Чайка, обл. Кърджали.

На 31.01.1991 г. Прокуратурата на Въоръжените сили е образувала сл. д. 1/1991 г. за престъпления по чл. 387, ал. 2, връзка с ал. 1 от НК, изразяващи се в злоупотреба и превишаване с власт в периода 08.05.1984 г. - 15.12.1988 г., включително чрез противозаконно задържане на български граждани в местата за изтърпяване на наказание „лишаване от свобода“. Обвинителният акт е бил внЕ. в съда и е било образувано н. о. х. д. 1/1994 г. на Върховния съд, Военна колегия.

Видно от обвинителния акт Д. И. С., Т. Х. Ж. и Г. И. А. са обвинени в това, че през периода 08.05.1984 – 15.декември 1988 г. в гр. София обвиняемият С., умишлено подбуден при условията на продължавано престъпление от действащите в съучастие обвиняеми Ж. и А. през периода 08.05.1984 г. – 13.02.1985 г. в гр. София, в качеството си на военно длъжностно лице – министър на вътрешните работи при условията на продължавано престъпление умишлено злоупотребил и превишил властта си съгласно чл. 8, чл. 9, чл. 45, ал. 7 чл. 48, ал. 2, чл. 53, ал. 1, чл. 94, ал. 8, чл. 106 от Конституцията на НРБ и чл. 1, чл. 3, чл. 10, чл. 12, чл. 17, чл. 23, чл. 39, чл. 40, чл. 41, чл. 43 и чл. 47 от Закона за народната милиция, като издал заповед I -6/1985 г., Окръжно I-28/1985 година, Окръжно I-196/1985 година, Заповед I-476/1986 година, Указание I-16/1987 година, Заповед I-1094/1987 година, Заповед Iв-16/1987 година и дал указания при провеждани оперативки, съвещания на ръководния състав на МВР и изказвания пред форуми на членове на БКП, с които възложил на подчинените му служители от министерството на вътрешните работи несвойствени и нерегламентирани по надлежния ред функции и задачи, преподчинил длъжностни лица от МВР на граждански лица от апарата на БКП, незаемащи длъжности в държавния апарат, въвел фактическо извънредно положение на части от територията на страната, разпоредил задържане на български граждани без правно основание, от които деяния настъпили вредни последици, изразяващи се противозаконно задържане на български граждани в местата за изтърпяване на наказание „лишаване от свобода“, противозаконно ограничаване правата на българските граждани на свободно придвижване в и между населените места в страната, право на свободни контакти, право на лична свобода и неприкосновеност, право на ползване на свой език – престъпление по чл. 387, ал. 2 вр. ал. 1, чл. 26, ал. 1 и чл. 20, ал. 2 за обвиняемия С. и престъпление по чл. 387, ал. 2 вр. ал. 1, чл. 26, ал. 1 и чл. 20, ал. 3 НК за обвиняемите Ж. и А..

На 19.12.1997 г. Прокуратурата отново е внесла обвинителния акт в съда, по

който е било образувано н. о. х. д. 1/1998 г. на ВКС, Военна колегия.

На 28.04.1998 г. ВКС е приел с разпореждане по нак.д. № 1/1998 г., че Прокуратурата не е отстранила съществени процесуални нарушения, установени с разпореждането на ВС от 1994 г. ВКС е установил и противоречие в диспозитива на обвинителния акт. Затова ВКС е прекратил съдебното производство и е върнал делото на Прокуратурата за доразследване.

На 13.05.1998 г. сл. д. 1/1992 г. е било изпратено по компетентност на Военно окръжна прокуратура (ВОП). Първоначално то е било образувано като сл. д. 780-II/1998 г., а впоследствие като досъдебно производство II-048/1999 г. на ВОП-София, видно от определение на СГС от 19.07.2018 г. по н.ч.д № 3175/2018 г.

С определения от 19.07.2018 г. и от 03.09.2018 г. по н.ч.д. № 3175/2018 г. и н.ч.д. № 3650/2018 г. СГС е определял едномесечен срок на ВОП-София за проверка и оценка на доказателствата и доказателствените средства, и произнасяне от прокурора съгласно правомощията му по чл. 242, ал. 1 от НПК

От Постановление за спиране на наказателното производство по ДП № II-048/1999 г. по описа на ВОС – София се установява най-напред е образувано наказателно производство по дело № 1/1991 г. по описа на Прокуратурата на въоръжените сили и водено срещу Т. Ж. и о.з. генерал-полковник Д. С. за престъпление по чл. 162, ал. 1 вр. чл. 20, ал. 2 НК (през периода 1984-1989 г., в съучастие с други лица са подбуждали към национална вражда и омраза). На 20.07.1993 г. е бил внЕ. обвинителен акт във Върховния съд Срещу Т. Ж. и Г. А. за извършени от тях престъпления по чл. 387, ал. 2 вр. чл. 26, ал. 1, вр. чл. 20, ал. 3 НК и срещу о.з. генерал полковник Д. С. за престъпление по чл. 387, ал. 2, вр. чл. 26, ал. 1, вр. чл. 20, ал. 2 НК. С разпореждане по нохд 1/1994 г. на ВК на ВС делото е върнато на Прокуратурата на 09.02.1995 г. за допълнително разследване поради допуснати съществени нарушения на процесуалните правила, с указания за установяване и разпит на всички пострадали лица от турски етнически произход, които са изолирани на остров Белене. На 19.12.1997 г. сл.д. № 1/1991 г. за втори път е внЕ.о с обвинителен акт във ВС. С разпореждане от 28.04.1998 г. ВС отново е върнал делото за допълнително разследване поради неизпълнение на първоначално дадените указания.

В постановлението за спиране е посочено, че са констатирани общо 446 лица със сменени имена, въдворени в Белене, от които вече са разпитани 369. Установени са 38 починали лица. Не са разпитани 35 лица, които преобладаващо се намират на територията на Република Турция. Техният разпит не е бил постигнат и посредством три съдебни поръчки до Република Турция. Направена е и четвърта поръчка. С определение от 03.09.2018 г. на СГС, постановено по молба на З. Х. Т., на основание чл. 369, ал. 2 НПК, е определен едномесечен срок за произнасяне на прокурора. Последният е преценил, е единственият начин за произнасяне по същество в дадения срок е да бъде спряно наказателното производство.

С определение от 06.11.2018 г. по нчд № 4735/2018 г. СГС отново е дал едномесечен срок на прокуратурата за проверка и оценка на доказателствата и доказателствените средства и произнасяне на прокурора.

С определение от 13.11.2018 г. по нчд № 5047/2018 г. на СГС е прекратено съдебното производство и делото е върнато на ВОП София за връчване Постановлението за спиране на всички заинтересовани лица.

Сигнал до ВОП София от 18.10.2018 г., Протоколи за разпит на свидетел, молби до Военноокръжна прокуратура и др. се установява, че ищецът е разпитван по процесното следствено дело като свидетел, изявил е желание да предяви граждански иск в съдебната му фаза, както и да му бъдат предявени и да се запознае с материалите

по делото и се интересувал от развитието на делото. От страна на М. М. А. е подавана и молба за ускоряване на наказателното производство.

Представени са молби и жалби на различни лица до ВОП и Върховна касационна прокуратура.

Видно от представения препис от трудова книжка на М. М. Я. той последно е работил в периода януари 1982 г. – май. 1985 г. като „Началник експлоатационно звено“ в пощата в с. Сушина с основно трудово възнаграждение 160 лева месечно.

От показанията на свидетеля А. Х. А. се установява, че 1981 г. сключила брак с ищеца. На 01.03.1985 г. ищецът бил арестуван и така до 1988 г. Първоначално и през по голямата част от времето не знаела къде е и как е. Получили писмо първо от Белене, а после от Бобов дол, че е там и е жив. После го преместили в с.Граница. След като го освободили принудително ги изселили от България и се заселили в Турция. Излага, че по време на задържането и след него ищецът бил физически и психически отпаднал до степен на неузнаваемост. Отслабнал, не можел да говори, ставало му лошо. Не можел да спи, боледувал, станал необщителен, изнервен. Твърди, че ищецът след като узнал за образуваното дело по възродителният процес очаквал да разбере защо е задържан и е лежал три години и половина. Но нямало дело, той не получил успокоение. Започнал да се нервира, вечер не можел да спи и да се успокои.

От показанията на свидетеля Х. З. Ч. се установява, че познава ищеца от Белене, където лежали заедно от 1985 г. После ги преместили в Бобов дол. Условиата за живеене били изключително лоши. После ги преместили в едно село, което не могли да напускат. Срещнали се след изселването в Турция, в гр.Чорлу, където живеели близо един до друг. Там се виждали често. Узнали, че е образувано делото за възродителният процес. Ищецът се притеснявал, че делото не приключва и няма кой да поеме отговорност. Изтощил се. Тъжно му било, че се бави, очаквал всеки ден да приключи и да се вземе вината.

От заключението по приетата СПЕ се установява, че като последица от преживяното за периода от 01.03.1985г. до 31.05.1987г. при ищеца е налице Посттравматично стресово разстройство. Липсата на ефективно разследване на случилото се и необоснованата продължителност на делото е породило у ищеца тежко разочарование, загуба на надежда, че виновните ще бъдат наказани, чувство за липса на справедливост, загубване на доверие в правосъдието и институциите. Чувство на измъченост, подсъзнателен страх, че нещата могат да се повторят, след като виновните не са наказани и не е сочено стореното от тях като нередно, което го прави гневен и поражда у него агресия. Ищецът е в постоянно състояние на напрежение, безпокойство, тревожност и недоволство. Налице е повишена нервност и раздразнителност, затруднения в общуването в семейството и кръга на близките.

Пред въззивната инстанция са представени определение от 30.11.2021 г. по 2932/2021 г. и определение от 30.11.2021 г. по 2966/2021 г., с които за пореден път е констатирано неоправдано забавяне в производството по ДП № II-048/1999 г. по описа на ВОП – София и са определени мерки за ускоряване на производството.

Представена е и молба от група лица, сред които и М. М. А. до ВОП – София, с която, в потвърждение на желанието си да участват като пострадали в производството, са представили електронен адрес за съобщения и призоваване.

С Постановление от 31.05.2022 г. на прокурор от ВОП – София е прекратено наказателното производство по ДП № II-048/1999 г. по описа на ВОП – София поради смъртта и на последният обвиняем по него – Г. А.. Това постановление е обжалвано от 52 пострадали, сред които и М. М. А., пред СГС, с жалба от 14.06.2022 г.

При така установеното от фактическа страна, от правна страна настоящият

състав намира следното:

Неоснователно е твърдението на Прокуратурата, че първоинстанционното решение е недопустимо, защото ищецът не е процесуално легитимиран да предяви иск по чл. 26 ЗОДОВ, тъй като висящото наказателно производство не можело да се определи като такова от значение за граждански права по смисъла на чл. 6§ 1 КЗПЧОС. Процесуалната легитимация се определя от твърдението на ищеца за принадлежността на спорното материално право или вземане и доколкото ищецът твърди, че има вземане срещу държавата чрез Прокуратурата за обезщетение за извършени спрямо него незаконни действия и репресия по време на „Възродителния процес“, то искът му е процесуално допустим. Дали действително ищецът е носител на претендираното вземане е въпрос на материалноправна легитимация, съотв., на основателност на иска.

По основателността на предявените искове настоящият съдебен състав намира следното:

Първият предявен от ищеца иск е такъв по чл. 26 ЗОДОВ вр. чл. 6§1 от КЗПЧОС.

За да бъде основателен този иск ищецът следва да докаже, че по време на т. нар. „възродителен процес“ пред деветдесетте години на миналия век той е бил незаконосъобразно задържан под стража, а в следствие въдворен в Белене, Бобов Дол и с. Граница, името му е насилствено сменено и е принуден да напусне страната, че има качеството пострадал по сл.д. № 1/1991 г. на ВОП, преобразувано в сл.дело № 780-II/1998 г. по описа на ВОП, а сега ДП № II-048/1999 г., че същото не е приключило в разумен срок и че от това за ищеца са произлезли твърдените неимуществени вреди. Следва да бъде доказан техния вид и обем, с оглед установяване размера на претенцията за обезщетяването им.

Доколкото чл. 26, ал. 1 ЗОДОВ препраща към чл. 6§1 от КЗПЧОС, според който всяко лице при определянето на неговите граждански права и задължения или при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него има право на справедливо и публично гледане на неговото дело в разумен срок от независим и безпристрастен съд, създаден в съответствие със закона, тази норма определя и лицата, които са материално легитимирани да търсят обезщетение за разглеждане на неговото дело в разумен срок.

В чл. 26, ал. 2 ЗОДОВ са дадени примерните критерии, които съдът следва да вземе предвид, при оценка продължителността на срока, в който е проведено съответното производство и дали той е разумен, а именно общата продължителност и предмета на производството, неговата фактическа и правна сложност, поведението на страните и на техните процесуални или законни представители, поведението на останалите участници в процеса и на компетентните органи, както и други факти, които имат значение за правилното решаване на спора.

В случая не е спорно, а и се установява от събраните писмени доказателства, че М. М. А. е бил задържан на 01.03.1985 г. и затворен в килия в РУ на МВР, гр.Шумен, на 16.04.1985 г. бил приведен на Остров Белене, през април 1986г. бил преведен в гр.Бобов дол, а на 29.05.1987г. отведен в с.Граница, обл. Кюстендил, без право да напуска селото, при задължително полагане на труд. Установява се още, че същият принудително е бил преименуван на М. М. Я., както и че със семейството му са заминали за Турция след освобождаването му от Белене.

Установява се от доказателствата по делото, че М. М. А. има качеството пострадал по сл.д. № 1/1991 г. на ВОП, по-късно преобразувано в № II-048/1999 г. на ВОП.

За да има право на обезщетение за претърпените вреди от воденото в неразумен

срок сл.д. № 1/1991 г. на ВОП, най-напред М. М. А. следва да попада в кръга на лицата, очертан от чл. 6§1 от КЗПЧОС, които са две възможни групи: а) лица, установяването на чиито граждански права зависи от наказателното производство и б) обвиняеми в наказателното производство. В случая е необходимо да бъде изследвано дали М. М. А. попада в първата група лица, доколкото несъмнено той не е сред обвиняемите по посоченото следствено дело.

В безпротиворечивата практика на ВКС, създадена по дела на други пострадали от бавно правосъдие, свързано с воденето на същото сл.д. № 1/1991 г. на ВОП се приема, че при преценката дали едно наказателно производство, което не е преминало в своята съдебна фаза, е спор за граждански права смисъла на Конвенцията за защита правата на човека, понятието "при определяне на неговите граждански права и задължения" обхваща всеки гражданин, чиито права и задължения се засягат пряко от производството, включително и от досъдебното такова, т.е. и лицето, пострадало от престъпление. Чл. 6 от Конвенцията може да се приложи дори при отсъствие на искане за парично обезщетение – достатъчно е изходът от производството да е решаващ за въпросното "гражданско право". Решаващият фактор за приложимостта на чл.6, пар. 1, КЗПЧОС по отношение на наказателно дело в гражданския му аспект е дали висящото наказателно производство обуславя (има значение) за съдебната защита на гражданско право, с титуляр жертвата от престъплението. Дали дадено право следва да се счита за гражданско по смисъла на чл.6, пар.1 КЗПЧОС трябва да се определи не само с оглед правната му квалификация, а в зависимост от материалното негово съдържание и последици съгласно вътрешното право, като се вземат пред вид предметът и целта на Конвенцията. Гражданските права и задължения трябва да бъдат предметът, или един от предметите на спора, а резултатът от производството трябва да бъде пряко решаващ за такова право. При преценката дали е налице гражданско "право" отправната точка следва да бъдат разпоредбите на приложимия национален закон и тълкуването им от вътрешните съдилища. При тези мотиви отделните състави на ВКС застъпват становището, че конкретното наказателно производство обуславя съдебната защита на гражданско право с титуляр жертва на престъпление по смисъла на чл.6, пар.1 КЗПЧОС. (така напр. Решение № 60265/21.12.2021 г. по гр.д. № 1701/2021 г. на ВКС, IV г.о., Решение № 6/11.02.2022 г. по гр.д. № 1555/2021 на ВКС, IV г.о., Решение № 73/02.06.2022 г. по гр.д. № 4038/2021 г. на ВКС, III г.о. и др.)

В свои решения, постановени по други идентични дела настоящият състав последователно е застъпвал друго становище - *Поставя се тогава въпросът дали невъзможността да бъде конституиран като граждански ищец и частен обвинител в непреходното в своята съдебна фаза наказателно дело на ищеца и усещането за справедливост и доверие в институциите могат да бъдат квалифицирани като граждански права, засегнати от неразумно дългото наказателно производство. ЕСПЧ е имал възможност да се произнесе по приложимостта на чл. 6 от Конвенцията относно гражданските права в наказателния процес. Категорично е неговото становище, че член 6 не гарантира правото да се преследват или осъдят за извършване на наказателно престъпление трети лица (така например, Perez с/у Франция, № 47287/99, § 70). На това схващане се позовава Съдът и в решения по дела срещу България, например А. срещу България, П. срещу България, Д. и други срещу България и Й. Й. срещу България. В решението по делото Perez срещу Франция се приема, че дори когато наказателното производство има за цел само произнасяне по обвинението, решаващ фактор за приложимостта на чл. 6§1 КЗПЧОС в гражданския му аспект е дали висящото наказателно производство обуславя (има значение) за съдебната защита на гражданското право с титуляр жертвата на престъплението. Настоящият съдебен състав намира, че възможността на ищеца да предяви иск за обезщетение за неимуществените вреди срещу виновните за*

насилствената смяна на името и незаконното му задържане и въдворяване в Белене лица не е непременно обвързана от хода на наказателното производство и от наличието на влязла в сила присъда срещу тях. Той е разполагал с възможността да сезира със същия иск гражданския съд, който има компетентността да установи всички факти от значение за правото му на обезщетение за вредите от деликта, поради което в случая наказателното дело не е необходимо за „определяне на неговите граждански права“ по смисъла на чл. 6, ал. 1 КЗПЧОС. (в този смисъл и по сходен случай е постановено и Решение № 69/29.04.2020 г. по гр.д. № 3169/2019 г. на ВКС, IV г.о., чието разрешение на стоящият състав споделя). По този начин именно ищецът е могъл да прекъсне и течението на давностния срок за вземането си. Няма данни по делото такъв иск да е бил предявяван или да са били налице някакви пречки същият да бъде предявен и/или разгледан.

В същото време следва да бъде отбелязано, че за реализиране правото на обезщетение на .... за претърпените от „възродителния процес“ имуществени и неимуществени вреди е приложим специалният ред по Закона за политическата и гражданска реабилитация на репресирани лица (обн. ДВ, бр. 50/25.06.1991 г., като според чл. 2 от него лицата по чл. 1 (сред които и въдворявани в трудововъзпитателни общежития, лагери и други подобни места и репресираните във връзка с насилствената смяна на имената) имат право на еднократно обезщетение за претърпени имуществени и неимуществени вреди, което се определя по ред, установен от Министерски съвет. По делото няма данни ищецът да се е възползвал от това свое право, като в същото време за получаване на обезщетение законът не поставя като условие постановяване на присъди срещу виновните лица. Отново и тук наказателното дело не е необходимо за „определяне на неговите граждански права“ по смисъла на чл. 6, ал. 1 КЗПЧОС.

Извън твърдените справедливост, възмездие и право на обезщетение за претърпените имуществени и неимуществени вреди от „възродителния процес“ ищецът не сочи други негови граждански права, чието определяне (установяване) да е в зависимост от наказателното производство и която обвързаност да му дава право да търси обезщетение по реда на чл. 2б ЗОДОВ вр. чл. 6§1 КЗПЧОС.

Предвид категоричната и безпротиворечива практика на ВКС, създадена през 2022 г. обаче, настоящият съдебен състав намира, че следва да се съобрази с нея и да приеме, че гражданските права на М. М. А. са засегнати от сл.д. № 1/1991 г., поради което той има право да търси обезщетение за разглеждането му в нера разумен срок.

Преценката за разумния срок се прави въз основа на следните три критерия: 1. фактическа и правна сложност на делото, 2. поведение на жалбоподателя и 3. поведението на властите, като се отчита, че държавата е длъжна да организира системата си за разследване по начин, че да не засяга правата на гражданите. Като допълнителен елемент от значение за преценката се приема и значението на делото за жалбоподателя, при отчитане на факта, че обичайно наказателните дела изискват по-голяма експедитивност. Дали периодът на разглеждане на делото е разумен се оценява с оглед конкретните обстоятелства, релевантни за съответния случай, като се търси баланс между интересите на лицето и необходимостта от внимателно проучване и правилно провеждане на наказателното производство.

Несъмнено според настоящия състав продължаващото вече 30 години наказателно производство и то в неговата досъдебна фаза, което на 31-та година е прекратено поради смъртта на всички обвиняеми (настъпила от естествените процеси на остаряването), се води в нера разумен срок, като жалбоподателят няма никакъв принос към забавянето на производството. Макар фактическата обстановка да е усложнена, предвид засягането на стотици лица от предполагаемото престъпление, за което са

обвинени трима обвиняеми, нищо не може да обоснове разум в посочената продължителност, излязла не само извън срока на абсолютната давност за престъплението още през 2000 г., но и извън нормалния срок на човешкия живот на обвиняемите.

В редица свои решения ЕСПЧ приема, че относно неимуществените вреди съществува оборима презумпция, че неразумната продължителност на производството причинява такива, поради което по начало не е необходимо да се доказват изрично обичайните, типични неимуществени вреди, които винаги се търпят от лице, когато съдебното производство е продължило извън рамките на разумния срок, като притеснения и безпокойство за неговото развитие и от евентуален неблагоприятен изход, накърняване на чувството за справедливост и на доверието му в държавността поради забавяне на делото - (в т. см. Скордино срещу Италия пар. 203-204; Смирнова срещу Русия, пар.100 и др. решения на ЕСПЧ, а също и решение № 306/22.10.2019г. по гр.д. № 4482/2017г., решение № 272 от 27.01.2020г. по гр.д. № 924/2019г. и решение № 48/06.04.2020г. по гр.д. №1610/2019г., и трите на IV г.о. на ВКС). С оглед на това и доколкото не са ангажирани доказателства, опровергаващи твърденията на ищеца, съдът намира, че същият е претърпял претендираните от него неимуществени вреди - безпокойство и несигурност, разочарование и загуба на доверие в институциите, чувство за липса на справедливост, притеснение, че виновните лица за извършените спрямо него репресивни действия няма да бъдат наказани.

По делото са ангажирани свидетелски показания, установяващи посочените като презумптивни вреди, но без да сочат негативни изживявания, надхвърлящи по интензитет обичайните такива от неразумната продължителност на следственото дело. Не се установява по делото продължителността на воденото производство пряко да е рефлектирало върху начина на живот на ищеца или да е причинило други неудобства, въвн от обичайните.

В конкретния случай всички факти от значение за правото на обезщетение за вреди от престъплението - страх, тревожност, засягане на честта и достойнството чрез унижително отношение и поради прилаганата насилствена асимилация над етническите турци от страна на тоталитарния режим, неправомерното задържане, не могат да бъдат критерии при определяне обезщетението за претърпените неимуществени вреди от друг деликт - бавното правораздаване (в този смисъл решение от 27.12.2016 г. по гр.д. № 2403/2016 г. на ВКС, IV г.о.). ЕСПЧ е имал възможност да се произнесе, че член 6 от конвенцията не гарантира правото да се преследват или осъдят за извършване на наказателно престъпление трети лица (Перез с/у Франция, пар.70). За преките вреди от престъплението ищецът е имал право да получи своята гражданска реабилитация по Закона за политическа и гражданска реабилитация на репресирани лица (ЗПГРРЛ), като пострадал по време на възродителния процес и е имал право да търси обезщетение и по този закон, без да е необходимо установяване на прекия извършител на увреждането с присъда.

Неоснователни настоящият съдебен състав намира исканията да бъдат сляпо съобразени размерите на обезщетенията, присъждани от ЕСПЧ. Възприетата от ЕСПЧ скала на обезщетенията за неимуществени вреди не обвързва националните съдилища, още повече, че при присъждане на обезщетения за неимуществени вреди съдебна практика в Република България приема, че същите се определят по справедливост, като един от критериите на тази справедливост е и икономическото развитие в страната към съответния момент.

Настоящият съдебен състав намира, че възприетото вече от преобладаващата практика на ВКС обезщетение за неимуществените вреди от разглеждането в неразумно дълъг срок на сл.д. № 1/1991 г., претърпени от пострадалите лица – 12 000

лева, ще обезщети в достатъчна степен установените в случая само презумптивни вреди, включително като се вземат предвид неефективността от ползваните средства за ускоряване на забавеното досъдебно производство, предубедеността на прокурора, който отговарял за воденото разследване, изтеклата абсолютна давност, настъпила като логична последица от прекаленото забавяне на делото. Посоченият размер е справедлив, включително като се има предвид и моралното значение на самото осъждане .

Поради достигане от въззивния съд до краен извод, частично различен от този на първата инстанция, първоинстанционното решение по иска по чл. 26 ЗОДОВ следва да бъде отменено в частта, с която на ищеца е присъдено обезщетение над 12 000 лева и в тази част искът следва да бъде отхвърлен. В частта, с която е присъдено обезщетение до 12 000 лева и в която искът е отхвърлен над 30 000 лева, първоинстанционното решение следва да бъде потвърдено.

По исковете с правно основание чл. 2, ал. 1, т. 1 вр. чл. 5§1 ЕКЗПЧОС.

Настоящият съдебен състав намира оплакването, че първата инстанция неправилно е определила началния момент, от който тече погасителната давност за вземанията, предмет на тези искове, за основателно. Погасителната давност се дефинира с изтичането на определен период от време, в който кредиторът бездейства. Кредиторът бездейства, само ако има обективна възможност да търси вземането си. Настоящият съдебен състав намира, че ищецът не е имал право на иск за обезщетение срещу държавата за незаконното му задържане най-малко до 1989 г., когато е влязъл в сила ЗОДВПГ (отм.), или до 1991 г., когато е приета новата Конституция, чийто чл. 7 дава възможност на засегнатите да търсят обезщетение от държавата за незаконните актове и действия на нейните органи. Ефективна възможност да търси вземането си за незаконно задържане той е имал всъщност след като България е станала член на ЕКЗПЧОС и е ратифицирала Конвенцията, което е станало през 1992 г., след което е било възможно пряко позоваване на чл. 5§1 от същата. Следователно, давността е започнала да тече най-късно от 1992 г. и доколкото е приложима общата петгодишна погасителна давност, същата е изтекла през 1997 г. Исковата молба е депозирана през 2020 г., далеч след изтичане на погасителната давност за вземането. Ето защо искът на ищеца за заплащане на неимуществени вреди в размер на 30 000 лева, част от общ размер на вземането 734 215.40 лева и имуществени вреди в размер на сумата 23 387.42 лева, произтичащи от незаконното му задържане е неоснователен само на това основание.

Поради достигане от въззивната инстанция до краен извод идентичен като краен резултат с този, до който е достигнала първата инстанция, първоинстанционното решение по този иск следва да бъде потвърдено.

По разноските: При този изход от въззивното производство разноси за държавна такса на ищеца не се дължат. Адвокатско възнаграждение не е доказано да е платено.

Прокуратурата също не е доказала разноси, поради което разноси не се следват в полза на държавата.

Воден от изложеното, Софийският апелативен съд

РЕШИ:

ОТМЕНЯ решение № 260157/12.01.2022 г. по гр.д. № 728/2020 г. на СГС, I-4

състав, поправено с решение от 10.06.2022 г., в частта, с която е осъдена Прокуратурата на Република България на основание чл. 26 ЗОДОВ да заплати на М. М. А., сума над 12 000 лева до присъдените 30 000 лева, представляваща обезщетение за неимуществени вреди, причинени в резултат на нарушение на правото на разглеждане и решаване в разумен срок на сл.д. № 1/1991 г., впоследствие преобразувано в сл.д. № 780-II/ 1998 г. на ВОП – гр. София, а към момента ДП № II-048/1999 г. на ВОП, гр. София, за периода от образуване на делото през м. януари 1991 г. до датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г., ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното ѝ изплащане, и вместо него ПОСТАНОВЯВА:

ОТХВЪРЛЯ иска на М. М. А. по чл. 26 ЗОДОВ против Прокуратурата на Република България за заплащане на сума над 12 000 лева до присъдените 30 000 лева - обезщетение за неимуществени вреди, причинени в резултат на нарушение на правото на разглеждане и решаване в разумен срок на сл.д. № 1/1991 г., впоследствие преобразувано в сл.д. № 780-II/ 1998 г. на ВОП – гр. София, а към момента ДП № II-048/1999 г. на ВОП, гр. София, за периода от образуване на делото през м. януари 1991 г. до датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г., ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното ѝ изплащане.

ПОТВЪРЖДАВА решение № 260155/12.01.2022 г. по гр.д. № 15852/2018 г. на СГС, I-4 състав **в частта**, с която на М. М. А. е присъдено обезщетение за неимуществени вреди по иска с правно основание чл. 26 ЗОДОВ в размер на 12 000 лева, ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното ѝ изплащане, **както и в частта**, в която искът по чл. 26 ЗОДОВ е отхвърлен за разликата над 30 000 лева до претендираните 100 000 лева; **както и в частта**, в която е отхвърлен иска за присъждане на 30 000 лева, частично от 734215.40 лева – обезщетение за неимуществени вреди, причинени в резултат на незаконното му и произволно задържане и лишаването му от свобода в периода от 01.03.1985 г. до края на април 1988 г., което е в нарушение на § 5, ал. 1 ЕКЗПЧОС заради липса на ефективно разследване за това, както и иска за сумата 23387.42 лева – обезщетение за имуществени вреди, пропуснати ползи от трудови доходи в резултат на незаконното му и произволно задържане и лишаването му от свобода за период от 27 месеца от 01.03.1985 г. до 31.05.1987 г., ведно със законната лихва върху главницата, считано от датата на предявяване на иска – 20.01.2020 г. до окончателното ѝ изплащане, на основание чл. 2, ал. 1, т. 1 ЗОДОВ.

Решението подлежи на обжалване пред Върховния касационен съд в едномесечен срок от връчването му на страните, при наличие на предпоставките по чл. 280, ал. 1 и ал. 2 ГПК.

Председател: _____

Членове:

1. _____

2. _____